

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук,
доцента кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Чупахіної Світлани Василівни на дисертаційне дослідження
Григоренко Тетяни Вікторівни
«Формування професійних компетентностей психолога (спеціального,
клінічного) у процесі навчання», представленого на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 016 – Спеціальна освіта,
галузь знань 01 – Освіта/педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Сучасна вища освіта України зазнає докорінних змін, які зумовлено викликами європейського освітнього простору. Ініційовано нові вимоги до якості освіти та підготовки компетентного фахівця.

Водночас урізноманітнення форм навчання дітей з особливими освітніми потребами ініціює особливі вимоги до професійної підготовки як педагогів та і психологів, які забезпечували б належну якість включення різних категорій дітей в освітній та соціальний простір.

В означених умовах зростає соціальна відповідальності саме психологів (клінічних та спеціальних), прослідковується розширенням їх професійної діяльності та основних завдань. Відтак проблема формування професійних компетентностей психолога (спеціального, клінічного) у процесі навчання набуває особливої актуальності, оскільки зорієнтована на вдосконалення системи професійної підготовки, врахування закономірностей становлення особистості кожного психолога, здатного успішно здійснювати професійну діяльність на високому рівні.

Компетентнісний підхід як детермінанта освітнього стандарту вимагає оновлення змісту, методів, способів та засобів професійної підготовки

психологів, водночас і технології формування професійно-методичних компетентностей. Отож, інноваційні процеси актуалізують проблему дослідження Григоренко Тетяною Вікторівною з формування професійних компетентностей психолога (спеціального, клінічного) у процесі навчання.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри спеціальної психології та медицини факультету спеціальної та інклюзивної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Медико-психологічні основи підготовки майбутніх корекційних педагогів» за напрямом: «Зміст освіти, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів».

Тему дисертації затверджено вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 8 від 30 січня 2020 р.)

Наукова новизна одержаних результатів. Оцінюючи найсуттєвішим здобуткам дисертаційної роботи, вважаємо за необхідне вказати результати, що мають безперечну новизну, а саме: вперше визначено та обґрунтовано психологічні особливості професійної компетентності психологів (спеціальних, клінічних) в галузі спеціальної освіти; розглянуто й схарактеризовано підходи професійної компетентності та елементи, критерії оцінки рівня сформованості цих компонентів; визначено й охарактеризовано їх; теоретично обґрунтовано структурну програму психодіагностики професійної компетентності психологів (спеціальних, клінічних); розроблено наскрізну програму, в якій визначено зміст, методи та засоби психологічного забезпечення процесу формування психологічної компетентності психолога (спеціального, клінічного) у процесі навчання у закладі вищої освіти.

Заслуговує на увагу те, що до наукового обігу введено умови компонентів професійної підготовки психологів в галузі спеціальної освіти; встановлено та уточнено ключові поняття, які розкривають сутність системи зазначеної професійної підготовки, теоретичні і методичні основи

професійної компетентності психологів (спеціальних, клінічних) у галузі спеціальної освіти у середовищі фундаментальних положень індивідуально-адаптованого навчання.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження, проведеного Григоренко Тетяною Вікторівною, і загалом не викликає сумніву.

Логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, трьома розділами, зміст кожного з яких підпорядковано меті та завданням дослідження, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел, додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень.

Дисертантка на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету, завдання, методи дослідження. План роботи логічний і послідовний. Структура дисертації чітка, усі її частини спрямовані на досягнення поставленої мети. Кваліфікаційним є застосування комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку. Відповідно до мети дисертаційної роботи визначено її завдання. Аналіз дослідження засвідчує, що авторка ретельно опрацювала наукову літературу, чітко сформулювала основні положення та висновки проведеного дослідження, отримала результати, які мають теоретичне і практичне значення, зробивши вагомий внесок у розвиток науки.

Зміст анотацій, поданих українською та англійською мовами відображає зміст дисертації та висвітлює суттєві її аспекти та основні положення.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає в упровадженні в процес професійної підготовки методики діагностування рівнів сформованих компонентів та структурно-функціональної програми професійної

компетентності психологів (спеціальних, клінічних) у галузі спеціальної освіти, а також укладено та обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення навчальних планів та освітніх програм із дисциплін нормативного циклу задля підвищення ефективності процесу означеної підготовки, запропоновано запровадження системи міждисциплінарних форм та методів навчання в процес засвоєння професійно зорієнтованих знань, розширення підготовки майбутнього психолога (спеціального, клінічного) у галузі спеціальної освіти новітніми технологіями професійної діяльності.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Цінним є те, що матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані викладачами при викладанні дисциплін нормативного циклу та обговорюватись науковцями в подальшому вивченні проблем удосконалення професійної підготовки психологів (спеціальних, клінічних) у галузі спеціальної освіти.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертація Т. В. Григоренко складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (222 найменування) та додатків. Обсяг дисертації – 237 сторінок, з них 194 сторінок основного тексту.

У вступі обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження; окреслено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; подано структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі «Теоретичні засади формування професійної компетентності психологів» здійснено теоретико-методологічне дослідження визначення понять компетентність та компетенція; проаналізовано основні підходи та принципи до їх формування.

Заслуговує на увагу ґрунтовний теоретичний аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень з проблеми, який дозволив дисертантці виокремити

професійно важливі якості психолога, його компетентності з урахуванням нормативних документах, у яких відображено вимоги до його кваліфікації тобто, сертифікація фахівця. Встановлено, що відповідність якості підготовки, визначається такими компетенціями як соціально-особистісними, загальнонауковими, інструментальними.

В процесі дослідження авторкою виділено принципи підготовки фахівців, які набувають вагомості в професійній підготовці психолога (спеціального, клінічного): наступність, системність, доступність, науковість, наочність тощо.

Обґрунтовано доцільність використання методологічного, теоретичного та практичного концепту, які відображено інтегральною взаємодією методологічних підходів (аксіологічний, гуманістичний, акмеологічний, гносеологічний, контекстний, системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, інтегративний, рефлексивно-діяльнісний). В основу наукового пошуку покладено компетентнісний та особистісно-орієнтований підходи.

Розглянувши структуру професійної компетентності, дисертантка виділила також структурні компоненти, на які зорієнтовано процес формування професійної компетентності психолога (спеціального, клінічного): мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний.

У другому розділі «Аналіз сформованості рівня професійної компетентності психолога (спеціального, клінічного)» Т. В. Григоренко схарактеризовано підходи, розглянуто елементи, критерії оцінки рівня сформованості компонентів професійної компетентності для подальшого дослідження їх сформованості у психологів (спеціальних, клінічних).

На основі виділених у першому розділі компонентів професійної компетентності розроблено критерії та показники.

Цінним є розробка та впровадження терінігу для допомоги студентам-психологам у формуванні їх професійної компетентності, метою якого стає допомога в уточненні та реалістичних уявленнях про професійну діяльність і

професійно-особистісні характеристики фахівця у галузі психології (спеціальної, клінічної); сприяння усвідомлення професійних намірів та прагнень.

Діагностичні методики з допомогою яких дослідники визначили рівень зацікавленості майбутніх психологів професійною діяльністю, потреби щодо оволодіння і творчого застосування інновації в освітньому процесі, бажання брати участь у створенні та реалізації нових проєктів є вдало підібраними для досягнення мети дослідження.

Доцільним і логічним є діагностування учасників під час констатувального етапу експерименту, що дало змогу відтворити загальний стан досліджуваного явища та диференційовано підійти до визначення професійної компетентності психологів (спеціальних, клінічних).

Заслуговує на схвальну оцінку третій розділ дисертаційної роботи «Програма підвищення рівня професійної компетентності психолога (спеціального, клінічного)», у якому теоретично обґрунтовано структурну програму психодіагностики професійної компетентності психологів (спеціальних, клінічних) та розроблено наскрізну програму підготовки, з чітко визначеним змістом, методами та засобами психологічного забезпечення процесу формування означеної компетентності психолога (спеціального, клінічного) у процесі навчання у закладі вищої освіти.

В процесі роботи для формування професійної компетентності психолога (спеціального, клінічного) авторкою обґрунтовано доцільність використання таких педагогічних технологій як тренінги та кейс-метод з урахуванням міждисциплінарного підходу. Доведено, що міждисциплінарний підхід важливий при розробці та узгодженні робочих навчальних програм психологічних курсів із програмами загальних і спеціальних дисциплін, а викладання спеціальних предметів має послуговуватись системоутворюючими ідеями та поняттями.

Розроблена та впроваджена Т. В. Григоренко програма наскрізного тренінгу професійної компетентності підтвердила думку про те, що

тренінгові вправи є яскравим засобом цілеспрямованого розвитку й формування професійної компетентності психологів (спеціальних, клінічних), таких як інтуїція, рефлексія, емпатійність, сензитивність, відповідальність, комунікативність, толерантність, потреба у саморозвитку та самоповага.

Заслугує на підтримку і схвальну оцінку перевірка ефективності впровадження наскрізної програми за допомогою критерію Макнемара. В процесі експерименту дисертанткою виявило статистично значущі відмінності за показниками (компонентами) сформованості професійної компетентності у експериментальних групах на формувальному та констатувальному етапах. Порівняння досліджуваних груп засвідчило також відмінності у бік зростання за усіма компонентами: мотиваційним, когнітивним, діяльнісним, рефлексивним.

Аналіз результатів дослідження дає підстави стверджувати про ефективність обґрунтованих та експериментально перевірених умов формування професійних компетентностей психолога (спеціального, клінічного) у процесі навчання.

Визначено перспективні напрями подальших педагогічних розвідок.

Зміст і обсяг дисертації засвідчують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні.

Виклад матеріалу в науковій роботі логічний та послідовний, має необхідний науковий характер та прикладне значення. Текст дисертації є завершеним і цілісним.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертацію, висловимо окремі міркування, що вимагають окремих уточнень і пояснення.

1. Слід зауважити, що в поданій роботі, на нашу думку, необхідно було б ґрунтовно проаналізувавши зарубіжний досвід формування професійних компетентностей психолога (спеціального, клінічного)

виокремити прогресивні ідеї, які можуть бути використані в українській вищій освіті.

2. Вважаємо, що авторці дисертації доцільно було б розробити модель формування професійних компетентностей психолога (спеціального, клінічного) у процесі навчання.

3. Щодо експериментального дослідження (формувальний етап) з нашу думку, можна було б розробити методичний посібник для викладачів та простежити вплив розроблених автором педагогічних технологій на процес формування професійних компетентностей психолога (спеціального, клінічного).

4. В описі результатів експериментальної роботи не вистачає аналізу труднощів, які виникли у процесі експерименту, а також уточнення нових складових і процесів, які є актуальними у формуванні професійних компетентностей у психолога (спеціального, клінічного) у процесі навчання.

5. Висновки до розділів є досить стислими і не завжди вичерпно відображають повної інформації про проведену роботу.

Водночас вважаємо, що висловлені зауваження мають здебільшого рекомендаційний характер, й не знижують її наукової цінності та є дискусійними.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.

Достовірність результатів роботи підтверджується оприлюдненням й апробацією основних положень та результатів дослідження на науково-практичних конференціях різних рівнів.

Позитивно оцінюємо кількість та якість опублікованих Т. В. Григоренко праць, які відображають теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи (18 публікацій автора, з них: 5 статей у наукових фахових виданнях України (2 з яких внесено до категорії Б), 2 – у міжнародному періодичному фаховому виданні, 11 – у збірниках матеріалів конференцій).

Висновки про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів». Актуальність, обґрунтованість, новизна, отримані результати доводять, що дисертаційна робота Григоренко Тетяна Вікторівна на тему «Формування професійних компетентностей у психолога (спеціального, клінічного) у процесі навчання» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, яка має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зарєстрованого в міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023) та пп. 9–18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її автор – Григоренко Тетяна Вікторівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 016 – Спеціальна освіта.

Офіційний опонент:
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

С.В.Чупахіна

ПІДПИС *Чупахіної С.В.* ЗАВІРЯЮ
М. Чупахіна
Державного вищого навчального закладу
Донецького національного університету імені Василя Стефаника
№ 02125266